

ОБОВ'ЯЗОК ОБГРУНТУВАННЯ СУДОМ ВИНЕСЕННЯ НИМ РІШЕННЯ В МЕЖАХ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Білостоцький Олег Вікторович
аспірант кафедри конституційного права та правосуддя
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова
м. Одеса, Україна

Вступ. При винесенні сулового рішення суддя завжди обгрунтовує свою позицію. Це встановлено законодавством та підтверджено сталою судовою практикою. Межі дискреційних повноважень – тема, якій присвячено декілька наукових та багато практико-орієнтованих праць. При цьому доведення необхідності додаткового, більш глибокого обгрунтування судового рішення у випадку реалізації суддею дискреційних повноважень не було предметом наукового дослідження.

Тому метою даної роботи є дослідження обов'язку обгрунтування судом винесення ним рішення в межах дискреційних повноважень.

Матеріали та методи. Методологічну основу дослідження становили такі методи пізнання, як діалектичний та формально-юридичний. Діалектичний метод використовувався при аналізі нормативно-правових актів та судової практики, які присвячені регламентації обов'язку обгрунтування судом винесення ним рішення. Формально-юридичний метод використовувався для з'ясування правових можливостей врегулювання обов'язку обгрунтування судом винесення ним рішення в межах дискреційних повноважень.

Результати та обговорення. Процесуальний закон надає досить широке коло повноважень на розсуд судді. Однак неправильним буде стверджувати, що це дає можливості для свавілля в тих питаннях, які чітко не врегульовані законодавцем.

З одного боку, неможливо встановити всі моделі поведінки, оскільки немає навіть двох повністю схожих справ: завжди є якісь особливості, відмінності, які впливають на швидкість розгляду справи, визначення кола осіб, що залучатимуться у справу, заходи впливу на учасників, якщо в цьому виникає необхідність, тощо. Всі ці та багато інших елементів впливають на хід розгляду справи та кінцевий результат.

З іншого боку, надання повної свободи дій дійсно може призводити до втрати пильності, появи зайвої впевненості в особливому положенні судді в процесі та, відповідно, зловживань своїм положенням суддею при розгляді конкретних справ.

Тому судова практика виробила певні вимоги до винесеного суддею судового акта, зокрема, щодо його обґрунтованості. І ця вимога не є перебільшенням. Цілком логічно, що у випадку, коли суддя вправі прийняти одне з декількох можливих рішень, сторони сподіваються, що таке рішення буде винесено на їх користь. І тому незадоволені, якщо винесене рішення не влаштовує їх. Слід зауважити, що частіше за все це трапляється саме з винесеними рішеннями, ухвалами, постановами, які дозволяють судді прийняти дискреційне рішення: призначити чи або не призначити експертизу, встановити або не встановити судовий контроль за виконанням рішення, притягнути або не притягнути порушника дисципліни в суді до відповідальності та встановити вид і розмір такої відповідальності, тощо.

І у випадку, якщо суддя при винесенні дискреційного акта – судового акта, який дозволяє судді обрати варіант на свій розсуд, керуючись внутрішнім переконанням – не буде його обґрунтовувати, то сторони та інші учасники процесу можуть невірно тлумачити суддівське рішення, що знижуватиме рівень довіри до суддів та судової системи загалом.

Цього не можна допустити. Тому, як було сказано вище, практика виробила загальне правило, що такі судові акти мають обов'язково бути обґрунтовані у самому змісті акта більш ретельно, ніж ті, у яких суддя не застосовував дискреційні повноваження.

Безперечно, для прийняття будь-якого рішення учасники справи мають переконати суд і довести необхідність прийняття певного рішення в межах, встановлених законом. Дійсно, від активності сторін в процедурі доказування суттєво залежить результат розгляду справи. Однак, оскільки відповідальність за прийняття судового акта лежить на судді, то навіть у випадку, коли сторони у справі не виявляють активності в обґрунтуванні необхідності застосувати те чи інше дискреційне повноваження, суддя зобов'язаний самостійно переконатися в необхідності та обґрунтованості винесення судового акта певного змісту, вирішення справи певним чином і не чекати, коли сторони нададуть йому необхідні докази.

Вважаємо це основним елементом для реалізації дискреційних повноважень суддею будь-якого суду – від місцевого загального суду до Конституційного Суду України та навіть міжнародних судів та трибуналів. В протилежному випадку навіть законне, але не обґрунтоване належним чином рішення буде викликати певні заперечення, критику та навіть спротив учасників процесу, осіб, які мають виконати рішення, та інших осіб.

Так, незабаром в Інтернеті було розповсюджено декілька відеороликів з суддею якоїсь держави, який підходив до вирішення справи «по-людські» – незважаючи на те, що за деякі порушення було встановлено законодавством штрафи або навіть арешт, він відпускав із зали судового засідання осіб під «чесне слово», що вони не будуть такого більше робити.

Не зупиняючись на моральній складовій таких відеозаписів і законності потрапляння їх до мережі Інтернет (в залі були численні присутні, які, скоріш за все, не надавали згоду на їх зйомку та тим паче розповсюдження їх участі у судових справах в мережі Інтернет), така поведінка судді підриває довіру до інституту судової влади, оскільки при ближчому дослідженні вказує на свавілля та неконтрольованість представника судової влади, який, користуючись своїм службовим положенням, може як відпустити особу, яка скоїла правопорушення, так і притягнути до відповідальності, не передбаченої чинним

законодавством, якщо вважатиме з точки зору власних «орієнтирів» цей проступок, наприклад, злочином.

На практиці учасники справи оскаржують рішення по іноді дуже надуманих підставах. Наприклад, у справі № 918/539/16 заявник у своїй скарзі наполягав, що йому «не було повідомлено про дату, час та місце розгляду справи (10.03.2022), тому суд апеляційної інстанції повинен був відкласти розгляд справи. Натомість апеляційний господарський суд розглянув скаргу, чим на думку скаржника, порушив його право на судовий захист» [1]. Однак Колегія суддів суду касаційної інстанції вказала, що явка учасників справи у цьому провадженні не визнавалася обов'язковою, тому Північно-західний апеляційний господарський суд не вийшов за межі своїх повноважень [1].

Слід зазначити, що суд при визначенні того факту, що явка учасників справи не буде обов'язковою, мав детально обґрунтувати свою позицію, а сторони – доводити свою позицію про необхідність їх участі у справі. І в такому випадку цілком можливо, що суд касаційної інстанції не підтримав би рішення Північно-західного апеляційного господарського суду, якщо б воно не було ретельно обґрунтовано.

Суд касаційної інстанції в п.102 постанови у даній справі слушно зауважив, що «відкладення розгляду справи є правом та прерогативою суду, основною умовою для якого є не відсутність у судовому засіданні представників сторін, а неможливість вирішення спору у відповідному судовому засіданні» [1, п.102]. І це має бути зазначено судом при прийнятті судового акта щодо визнання явки сторін обов'язковою.

Висновки. З урахуванням вищевказаного, вважаємо доцільним визнати, що для реалізації дискреційних повноважень суддею будь-якого суду недостатньо лише обґрунтування власної позиції. Суддя має зайняти у справі активну позицію і не покладатися лише на факти та обставини, на які посилаються сторони справи, але й за необхідності здійснити самостійно додаткові процесуальні дії щодо збору доказів, сукупність яких призведе до

несуперечливого висновку про обрання певного виду поведінки судді в межах дискреційних повноважень, встановлених процесуальним законом.

Література:

1. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 07.07.2022 р. у справі № 918/539/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105127784>.